

N:o 214.

Af herr **P. Pehrsson** i Österby, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om äktenskaps ingående.

I kyrkomötets underdåniga skrifvelse den 8 oktober 1903 angående äktenskaps ingående inför borgerlig myndighet hemställes om »åtgärder till den förändring i gällande äktenskapslagstiftning, att åt alla sådana svenska medborgare, för hvilka enligt nu gällande lag kyrklig vigsel är den enda lagliga formen för äktenskaps ingående, medgifves rätt att, om de så önska, inför borgerlig myndighet i stället för genom kyrklig vigsel ingå äktenskap; samt att därvid sådana bestämmelser tillika varda meddelade, att icke kyrkans medverkan till äktenskaps afslutande må hos vederbörande prästerskap påfordras i de fall, där god kyrklig ordning och kyrkans värdighet skulle därpå lida».*

Det spörsmål, som i senare delen af denna hemställan beröres, har varit aktuellt lika länge som frågan om civiläktenskapets införande. Hänsynen till vigselförrättarens samvetsfrihet synes också endast vara det naturliga korrelatet till den genom nu föreslagna lag tagna hänsynen till kontrahenternas kraf på samvetsfrihet.

Frågan väcktes redan vid det första kyrkomötet år 1868 af lektor P. P. Waldenström, som yrkade, att »kyrklig lysning och vigsel ej må tillkomma kontrahenter, som på grund af Matt. 19: 9 äro förhindrade att äktenskap ingå». I motiveringen yttrar motionären bland annat: »Man sträfvar, och det med all rätt, att aflägsna allt samvetstvång för

* Kursiveradt af motionären.

dem, som stå utom vår lutherska kyrka; skulle det då ej vara kyrkomötets plikt att i sin mån arbeta på aflägsnandet af det samvetstvång, som är pålagdt denna kyrka själf och som för en kyrkans tjänare måste vara tryckande i samma grad, som han är henne — icke otrogen — utan trogen?»

Förnyade motioner föranledde år 1883 en kyrkomötets underdåniga skrifvelse med begäran om åtgärder för vinnande af sådan lagbestämelse, att »äktenskap, som person, hvilken själfvilligt och utan att vara föranledd af horsbrott å den andra partens sida vållat ett föregående äktenskaps upplösning, önskar ingå under förra kontrahentens lifstid, icke må såsom kristligt äkta förbund utlysas eller med kyrklig vigsel stadfästas.»

Äfven vid 1898 års kyrkomöte var denna fråga väckt, ehuru den då vardt afslagen.

I Riksdagen har frågan om civiläktenskapets införande upprepade gånger varit föremål för motioner, och har därvid jämväl denna synpunkt, vigselförrättarens samvetsfrihet och hvad kyrkans värdighet kräfver, varit beaktad. I motionen n:o 81 vid 1900 års riksdag af herr J. Byström heter det t. ex.: »Det är ej blott för dem, som ämna ingå äktenskap, som detta kan vara en samvetssak, det kan vara lika stort samvetstvång för en präst att behöfva enligt nu gällande föreskrifter viga somliga personer».

Denna helt naturliga konsekvens har ofta framhållits i debatten, särskildt i deras anföranden, som kämpat för civiläktenskapet. Att här anföra sådana uttalanden skulle föra oss alltför vida.

Att denna konsekvens skulle ha blifvit beaktad i det nu framlagda förslaget har ansetts själfallet inom vida kretsar af religiöst intresserade. En allmän, liflig förhoppning har det varit, särskildt bland Sveriges präster — de må nu ha varit vänner eller motståndare till införande af civiläktenskapet — att när nu efter lång strid denna viktiga reform ändtligen föreläge till slutligt afgörande, äfven deras kraf på samvetsfrihet skulle varit beaktade.

Kärnan i hvad kyrkomötet med sin förut anförda hemställan velat vinna i denna sak, har i dess underdåniga skrifvelse utförligare angifvits sålunda, att det finnes »tvenne kategorier, för hvilka *ur rent kyrklig och kristlig* synpunkt endast civiläktenskap och icke kyrklig vigsel borde vara den lagliga formen för äktenskaps ingående, nämligen 1) sådana personer, hvilkas äktenskap af Kristus, kyrkans Herre, med tydliga ord enl. Matt. 19: 9, jämfördt med Mark. 10: 11, 12, Luk. 16: 18 och 1 Kor. 7: 10 betecknats såsom äktenskapsbrott och sålunda stridande mot

hans rikes lag och 2) sådana personer, som öppet förklara, att de endast genom lagtvång tillhöra statskyrkan, men att de icke tro på kyrkans eller kristendomens fundamentalläror, kanske icke ens på Guds tillvaro och att de därför ingenting hellre önska än slippa kyrklig vigsel, som för dem ensamt vore ett pinsamt gyckelspel».

Departementschefen har med afseende å denna kyrkomötets särskilda hemställan stannat vid den mening, att densamma icke borde föranleda några särskilda lagbestämmelser. I nu framlagda lagförslag har därför denna sida af frågan icke vidrörts.

I motiveringen härför anför herr statsrådet: »Hvad angår den andra kategorien af statskyrkans medlemmar, hvilken borde förvägras kyrklig vigsel, eller sådana personer, som öppet uttala, att de endast af tvång tillhöra statskyrkan och icke ens tro på kristendomens grundsanningar, vill jag gärna erkänna, att omständigheterna väl kunna tänkas vara sådana, att det vore önskvärdt, om möjlighet finnes att förvägra dem kyrklig vigsel. Om jag det oaktadt ej anser mig kunna tillstyrka, att någon bestämmelse i detta syfte införes i lagen, så beror detta hufvudsakligen därpå, att jag betvivlar möjligheten att med erforderlig tydlighet angifva, när en person, som formellt tillhör svenska kyrkan, i sin åskådning eller sina uttalanden afviker från dess lära i sådan grad, att god kyrklig ordning och kyrkans värdighet kräva hans utestängande från kyrklig vigsel, samt att jag allra minst i denna punkt anser det vara rådligt, att en obestämdhet i lagens ord får kompletteras af den prästerlige ämbetsmannens uppfattning i det särskilda fallet.»

Hvad de personer vidkommer, som stå i här antydda fientliga ställning till kyrka och kristendom, har man dessutom skäl antaga, att de icke komma att kräva vigsel, sedan nu rätt till borgerligt äktenskap lämnats. Och om personer, som i allmänhet synas stå främmande för religiösa intressen, vid en så viktig tilldragelse i lifvet *vilja* ha Guds välsignelse uttalad öfver sitt äktenskap, bör detta dem helt visst icke förvägras, då de eljes uppfylla de villkor, som därför i kyrkolag stadgats, och då intet som helst tvång till vigsel förefinnes.

Departementschefen har emellertid icke heller kunnat förorda bifall till kyrkomötets framställning i afseende på de fall, som afses i förra momentet af här anförda kyrkomötets skrivelse. Såsom hufvudskäl härför hänvisas till hvad kyrkolagsutskottet vid 1898 års kyrkomöte däremot anført. En lagändring af sådan art skulle innebära, att ett äktenskap, som enligt statens lag vore tillåtet, af kyrkan betraktades såsom

ett brott och därför icke af hennes tjänare finge med vigsel afslutas — en olikhet i åskådning, som skulle fordra och väl äfven leda till, att staten och kyrkan i fråga om lagstiftningen för äktenskapet fullständigt åtskildes.

Departementschefen har, hvilket ju låg nära till hands, i detta sitt yttrande till statsrådsprotokollet utgått närmast ifrån att 1903 års kyrkomötes i mer allmänna ordalag hållna skrifvelse skulle tolkas enligt 1883 års kyrkomötes uttalande och att sålunda kyrklig vigsel utom i bestämdt angifvet fall skulle helt förvägras fränskilda personer, som vilja ånyo inträda i äktenskap.

1883 års kyrkomötes hemställan och 1898 års kyrkolagsutskotts motiv för afslag därå synas mig dock båda utgå från en åskådning, som låter statens och kyrkans samhällseliga uppgifter alltför mycket sammanfalla.

Kristendomens etiska grundsatser, hvarpå vår lagstiftning visserligen i stort sedt hvilar, kunna dock, sådana våra samhällsförhållanden nu äro, icke utan vidare öfverföras i lagbestämmelser för det borgerliga lifvet. Staten måste i samhällsordningens intresse reglera mycket, som icke kyrkan från sin ideella och religiösa utgångspunkt kan välsigna. Det gäller icke minst just på detta område, där staten måste bevaka kvinnans och barnens rätt i mången förbindelse, som ingen vill kalla för ett »kristligt äkta förbund».

Ett generellt förbud mot vigsel af fränskild — med den inskränkning, som i 1883 års kyrkomötes skrifvelse föreslagits — synes mig från annan synpunkt icke vara att förorda. En hvar, som haft tillfälle att närmare blicka in i de olyckliga förhållanden, som leda till skilsmässa, vet väl, att det i dessa invecklade och grannlaga frågor ingalunda framgår ur domstolsprotokollen, hvar skulden ligger till den missämja, som slutade med skilsmässa i äktenskapet. Det händer nog icke så sällan, att för att få slut på ett olidligt förhållande den relativt oskyldiga parten tar skulden på sig, särskildt vid »egenvilligt öfvergifvande». I många fall åter, där skilsmässa beviljas, är äktenskapsbrottet den verkliga orsaken, ehuru den icke blir framdragen i ljuset.

Ofta kan kännedom om förhållandena göra, att det i ett fall kännes såsom en samvetssak att vägra vigsel af fränskild, i ett annat är det lika mycket samvetssak att *icke* vägra, och detta ganska oberoende af de officiella skilsmässoorsakerna. Att under sådana förhållanden genom i lag gifna bestämmelser afgöra, när fränskild person, som vill inträda

i nytt äktenskap, bör få vigsel eller icke, synes mig sålunda icke heller lämpligt.

Men synes sålunda icke det af 1883 års kyrkomöte föreslagna sättet för frågans lösning vara lyckligt funnet — och att döma af debatten vid 1903 års kyrkomöte torde *dess* uttalande icke behöfva så tolkas — så står likväl spørsmålet olöst kvar. I vissa fall är det afgjort ett rent gyckelspel, förnedrande och motbjudande icke blott för vigselförrättaren utan för hvarje sedligt och religiöst kännande människa, då öfver vissa af fränskilda ingångna förbindelser uttalas att »äktenskapet är ett heligt förbund, som efter godtycke af människor icke kan upplösas». Och med tanken på hvad som föregått ljuda som en upprörande parodi orden: »Förgäten aldrig, att edert äktenskapsförbund är otryggligt.»

Saken är naturligtvis icke hjälpt med att man, för att lättare kunna under den kyrkliga vigseln bibehålla äfven sådana förbindelser, i vigselformuläret prutar af på ett »kristligt äktenskapsförbunds» ideala kraf.

Mycken förargelse har här af åstadkommits i församlingarna, och mycken samvetsnöd har det vållat hos enskilda.

För min del måste jag i fråga om den enskildes kraf på att hans samvete icke skall kränkas obetingadt sluta mig till lagutskottet vid 1900 års riksdag i *dess* utlåtande öfver då väckta motioner om civiläktenskap, där det heter, att det är obestridligt, att inom kyrkan finnes ett icke ringa antal personer, hvilka *känna* det såsom ett samvetstväng att vid ingående af äktenskap nödgas använda den kyrkliga formen. Om nu än den uppfattning, som möter hos dem, hvilka i förevarande ämne anse sig vara föremål för samvetstväng, kan sägas vara en missuppfattning, är dock, synes det utskottet, *deras ställning sådan, att skälighänsyn bör tagas till deras åskådningssätt och ett medgifvande göras, för så vidt ett sådant kan lämnas utan att därigenom något större eller viktigare intresse åsidosättes.* *

Detta yttrande afser närmast tvånget att mot sitt samvete *underkasta sig* vigsel, men *dess* principiella innebörd gäller i lika mån tvånget att mot sitt samvete *förrätta* vigsel.

Emellertid synes mig den rätta utgångspunkten för frågans lösning vara den, att den enskildes samvete bör så långt möjligt är lämnas oförkränkt.

De senare årens lagstiftning har i en i viss mån analog fråga

* Kursiveradt af motionären.

anvisat den väg, hvarpå detta mål må kunna nås. I de bestämmelser, som i kungl. resolutionen den 14 mars 1888 meddelats med afseende på förrättande af jordfästning, där likbränning skall äga rum, är föreskrifvet: »Förr än likbränning företages, skall hos likbränningsföreningen aflämnas vederbörligt intyg, att behörig jordfästning ägt rum; börande fördenskull föreningen med någon till svenska kyrkan hörande prästman träffa aftal därom att han, för den händelse att annan om jordfästningens förrättande anmodad prästman förklarar sig ej vara därtill villig, verkställer jordfästningen».

Genom den sålunda medgifna, ömsesidigt fakultativa rätten vid jordfästning i samband med likbränning har naturligtvis ingenting utsetts om att kyrkan skulle betrakta likbränningen såsom ett brott. Någon farhåga synes icke heller ha uppstått, att staten och kyrkan genom denna bestämmelse skulle, i fråga om lagstiftningen rörande huru det skall förfaras vid liks jordande, komma att fullständigt åtskiljas. Men den enskildes samvetsfrihet är skyddad genom den uttryckliga bestämmelsen, att ingen kan åläggas att i berörda fall mot sin vägran förrätta jordfästning.

Att betydligt mer verklig anledning till samvetsnöd kan föreligga i fråga om vigsel för fränskilda än vid jordfästning, där likbränning skall äga rum, torde tillräckligt framgå af hvad jag anfört af frågans historia.

Departementschefen, som endast i allmänhet betonat, att det icke vore tillrådligt att medgifva präst fri pröfningsrätt i en så grannliga fråga, som att *i hvarje särskildt fall** afgöra, hvad god kyrklig ordning och kyrkans värdighet kräfde, torde icke ansett anledning föreligga att närmare yttra sig till stadsrådsprotokollet öfver här framlagda förslag, att präst icke må mot sin vägran kunna åläggas att förrätta vigsel af fränskild person, medan ännu den förra, fränskilda kontrahenten lefver, då ju ärendet icke i den formen varit hänskjutet till Kungl. Maj:t.

Det skäl, som hufvudsakligen anförts mot en sådan bestämmelse under den debatt, som i kyrkomötet förts härom, har varit, att man därigenom skulle få två kategorier af präster, de samvetsömma och de mindre samvetsömma.

En folkkyrka måste vara vidhjärtad nog att rymma rätt olika åskådningar. Och i detta fall finnas ju sådana, utan att någon må ha rätt

* Kursiveradt af motionären.

eller anledning att där sätta sig till doms öfver en annans samvete. Ofsedt de olika teologiska uppfattningar, som här kunna göras gällande, lär det enskilda fallet bedömas helt olika af den, som endast äger en ytlig kännedom därom, och den, som haft tillfälle att kanske i åratal blicka in i de förhållanden, som till sist förde till skilsmässa. Det kan finnas fullt giltiga, etiska skäl, äfven från kristlig synpunkt, att, då så begäres, med vigsel stadfästa ett nytt äktenskap för fränskild person.

Det må tillåtas mig att till belysning häraf anföra några välbetänkta ord af biskop Ullman ur debatten vid 1898 års kyrkomöte: »När det nu verkligen är så, att många af våra präster omfatta den strängare af de båda nyss antydda åskådningarna och således måste känna sig i samvetet kränkta eller åtminstone oroade af att nödgas till äktenskap inviga sådana personer, om hvilka här är fråga, och då enligt grundlagens bud Konungen bör ingens samvete tvinga eller tvinga låta, borde väl hithörande lagstiftning kunna så ordnas, att det stode prästerna fritt att i dylika fall vägra att förrätta vigsel, utan att de därmed ådroge sig ansvar för ämbetsfel. Jag vet mycket väl, hvilken invändning häremot göres — den har mången gång förut blifvit framställd — nämligen att en sådan frihet för prästen skulle framkalla en skillnad mellan två slags präster, samvetsömna och mindre samvetsömna, och det vore alldeles icke hälsosamt. Men denna invändning tyckes mig icke egentligen hafva någon större betydelse, då ju båda de nämnda åskådningssätten, både det strängare och mindre stränga, måste erkännas äga sitt berättigande, så att intetdera kan med skäl brännmärkas såsom okristligt.»

På samma gång sålunda vigselförrättarens samvetsfrihet skyddas kan man också med skäl hysa den tillförsikten, att med en sådan bestämmelse, som den af mig föreslagna, de äktenskap af fränskilda, som välla uppenbar förargelse, icke skola med vigsel stadfästas.

Den invändningen har till sist blifvit gjord, att i sådana fall, som här afses, kontrahenterna själfva icke torde påyrka vigsel. Skulle detta antagande styrkas af verkligheten, så blefve ju denna bestämmelse utan all annan betydelse, än att den innebure en anvisning för vederbörande kontrahenter att icke kräfva vigsel.

Man kan dock snarare, såsom från många håll påvisats, hålla före, att motsatsen skulle inträffa.

Några olägenheter med anledning af prästmans rätt här i landet att vägra jordfästa vid likbränning torde icke ha yppats. Och från Preussen,

där nu af mig föreslagna tillvägagångssätt sedan långt tillbaka praktiserats, har man icke heller förspört något missnöje därmed.

När, såsom fallet är i nu framlagda förslag till lag om äktenskaps ingående, samvetsfrihetens kraf tillgodosetts i fråga om kontrahenterna, vore det statsmakterna värdigt att taga konsekvensen däraf och jämväl tillgodose vigselförrättarens kraf på samvetsfrihet.

På grund af hvad jag sålunda anfört, tillåter jag mig vördsamt hemställa,

att Riksdagen måtte för sin del besluta, att till det i kungl. propositionen n:o 2 framställda förslaget till lag om äktenskaps ingående göra det tillägg, att präst icke må mot sin vägran kunna åläggas att förrätta vigsel af frånskild person, medan ännu den förra frånskilda kontrahenten lefver.

Stockholm den 5 februari 1908.

Per Pehrsson.
Österby.

I motionen instämma:

<i>K. H. Gez. von Schéele.</i>	<i>Sam. Söderberg.</i>	<i>Axel Lundblad.</i>
<i>Gottfr. Thavenius.</i>	<i>S. J. Enander.</i>	<i>C. E. Johansson,</i> Rönna.
<i>Joh. Ström.</i>	<i>Alfr. Fornander.</i>	<i>J. A. Jonsson.</i>
<i>O. W. Redelius.</i>	<i>Joseph Hermelin.</i>	<i>John Erlansson.</i>
<i>E. Sundin.</i>	<i>Carl Sehlin.</i>	<i>O. Alfr. Berg.</i>
<i>J. E. Ericsson.</i>	<i>Alfr. Jonsson.</i>	<i>P. Zimdahl.</i>
<i>Hugo Sandén.</i>	<i>Carl Gustafsson.</i>	<i>W. Bengtsson,</i> Häradsköp.
<i>L. P. Mallmin.</i>	<i>J. G. Hazén.</i>	<i>E. Räf.</i>
<i>Edvard Wavrinsky.</i>	<i>Joh. Nydal.</i>	<i>A. P. Risberg.</i>
<i>Aug. Larsson.</i>	<i>J. Hellgren.</i>	<i>C. A. Danielsson.</i>
<i>C. G. Sædén.</i>	<i>David Pettersson.</i>	<i>Per N:son Bosson.</i>
<i>Ol. Olsson i See.</i>	<i>Robert Johansson.</i>	<i>Karl Karlsson i Mo.</i>